

Radu Vrabie, Director de Programe APE

PROBLEMA TRANSNISTREANĂ ȘI INTEGRAREA EUROPEANĂ A MOLDOVEI. ROLUL UE

Chișinău, 2010

CUPRINS

1. Izbucnirea conflictului și primele încercări de internaționalizare.....	4
2. Perioada post-conflict. Memorandumul Primakov	5
3. Perioada 2001 -2009. Trecerea de la formatul pentalateral la formatul 5+2.....	7
4. Procesul de negocieri în anul 2010	10
5. Concluzii și recomandări.....	12

Declanșarea conflictului de pe Nistru la începutul anilor '90 ai secolului trecut a fost o surpriză pentru comunitatea internațională care, la acel moment, nu a știut cum să reacționeze. Totodată, tânărul stat moldovean, împovărat încă de moștenirea sovietică și fără experiența diplomatică necesară, a fost atras în mai multe scheme de reglementare care, de cele mai multe ori, s-au dovedit a fi nereușite. Rusia ca „prima vioară” în procesul de negocieri a determinat semnarea de către Republica Moldova a unor acorduri ce au împotmolit și mai mult procesul de negocieri și au făcut ca Tiraspolul să devină tot mai puțin „dependent” de Chișinău. Procesul de extindere a Uniunii Europene de la mijlocul anilor 2000 și, concomitent, intrarea Republicii Moldova în „sfera de atracție” a UE a reaprins anumite speranțe că acest conflict va fi rezolvat într-o formă ce ar menține suveranitatea și integritatea teritorială a RM. Totuși, până în prezent, oportunitățile nu s-au transformat în rezultate palpabile, or odată cu invitarea UE și SUA în noul format 5+2, negocierile formale au încetat. De aceea, este logic să ne întrebăm, în ce mod am putea să valorificăm potențialul UE în procesul reglementării transnistrene, așa încât soluția să fie una europeană și, totodată, să corespundă intereselor naționale ale Republicii Moldova?

I

IZBUCNIREA CONFLICTULUI ȘI PRIMELE ÎNCERCĂRI DE INTERNAȚIONALIZARE

Conflictul transnistrean a izbucnit ca o problemă internă a Republicii Moldova, conducerea de atunci făcând eforturi să aplaneze situația prin mijloace interne precum APELUL Guvernului Republicii Moldova către locuitorii din raioanele de pe malul stâng al Nistrului, din 15 martie 1992, prin care se spera că se va ajunge la încetarea focului. În același timp, nici comunitatea internațională nu realiza proporțiile și eventualele consecințe ale acestui conflict. Singurii actori „vizibili” în acea perioadă erau Rusia, - percepută ca succesor al „centrului” sau a Uniunii Sovietice și care era decidentul principal, - într-o măsură mai mică Ucraina, date fiind hotarele comune și utilizarea teritoriului ucrainean ca un teritoriu de tranzit pentru mercenarii și cazacii care au luptat de partea liderilor secesioniști. De asemenea, un rol important l-a avut România, care a susținut autoritățile constituționale de la Chișinău.

Prin urmare, nu este întâmplător că una din primele încercări de reglementare a conflictului prin mijlocirea actorilor străini a fost întâlnirea de la Helsinki a miniștrilor afacerilor externe din Moldova, România, Rusia și Ucraina, din 23 martie 1992, unde a fost adoptată o declarație cu privire la principiile de reglementare pașnică a conflictului transnistrean. În cadrul întrevederilor ulterioare, care au continuat în același format în perioada aprilie – mai 1992, s-a decis crearea unei Comisii de Observatori pentru încetarea focului. Totuși, aceste încercări nu s-au soldat cu succes, ba dimpotrivă, situația s-a înrăutățit, ceea ce a dus și la evenimentele tragice de la Bender din iunie 1992. Ținând cont de intensitatea întâlnirilor și apelurilor conducerii Republicii Moldova din perioada ulterioară, în special Adresarea Președintelui M. Snegur către Secretarul General ONU Boutros-Boutros Ghali, din 23 iunie 1992, cu rugămintea de a informa Consiliul de Securitate despre atacul forțelor armate ruse și forțele separatiste asupra orașului Tighina (Bender), sau apelul de la Summit-ul CSCE de la Helsinki, când Chișinăul a solicitat examinarea posibilității antrenării mecanismelor CSCE de menținere a păcii în situația creată în Moldova, putem deduce că acestea au fost primele încercări de a internaționaliza acest conflict, care era considerat intern. 2

Cu toate că, probabil, la Chișinău se conștientiza rolul Rusiei ca parte în conflict, mai ales după implicarea directă a trupelor ruse și, în special, a tancurilor rusești, aceasta a fost cea care a semnat Acordul moldo-rus de încetare a focului din 21 iulie, după care RM a intrat într-o lungă și grea perioadă de negocieri, a cărei ostatic rămâne într-un fel și până acum.

¹ APELUL Guvernului Republicii Moldova către locuitorii din raioanele de pe malul sting al Nistrului, disponibil la www.transnistria.md/ro/articles/0/536/5

² Aparece Gheorghe, Soluționarea conflictului transnistrean. Caracteristică succintă a procesului de negocieri, p. 5, disponibil la http://ipp.md/public/files/Proiecte/blacksee/rom/Aparece_ROM.pdf

II

PERIOADA POST-CONFLICT. MEMORANDUMUL PRIMAKOV

În perioada de după semnarea acordului moldo-rus, urmau să prindă contur principiile de bază ale dezvoltării Republicii Moldova ca stat ale cărei suveranitate și integritate teritorială sunt respectate, iar trupele rusești aflate pe teritoriul său urmau să fie evacuate³. Acest lucru s-a menționat și în lucrările Conferinței de la Stockholm a CSCE, de la 14 Decembrie 1992, iar la 3 februarie 1993 s-a luat decizia privind instituirea unei misiuni a CSCE (mai târziu OSCE) în Republica Moldova.⁴

Totuși, toate inițiativele care aveau ca scop reglementarea cât mai rapidă a conflictului din raioanele de Est ale Republicii Moldova erau blocate de Rusia, prin declarațiile și acțiunile liderilor transnistreni, care în foarte scurt timp au devenit, de facto, parte în negocieri și în conflict. Astfel, aceștia au organizat o serie de referendumuri prin care au blocat procesul de retragere a trupelor și munițiilor rusești, iar la referendumul din 24 decembrie 1995 a fost adoptată constituția așa-numitei Republici Moldovenești Nistrene prin care era subliniată, o dată în plus, independența acesteia.⁵

Tot în această perioadă, partea rusă, practic, și-a consolidat poziția în procesul de negocieri într-o triplă calitate de „pacificator, mediator și garant” (un fel de participant în trei ipostaze: boxer, arbitru și organizator al competițiilor), deși termenul „stat-garant” a devenit unul oficial abia mai târziu. Un rol special în așa-numitele probleme transnistrene a început să-i fie atribuit Dumei de Stat. Legislatorii ruși au devenit oaspeți frecvenți la Tiraspol și apărători activi ai liderilor Transnistriei la Moscova.⁶

În același timp, autoritățile moldovene au perseverat în efortul de a-i convinge pe partenerii de dialog, – liderii de la Tiraspol și conducerea Federației Ruse, – atât în cadrul contactelor bilaterale și la reuniunile în format lărgit, cât și cu ocazia forurilor internaționale, - să accepte concepția statutului unei „autonomii largi” pentru Transnistria în componența Republicii Moldova ca soluție-cheie pentru rezolvarea conflictului. Eforturile Chișinăului însă n-au avut sorti de izbândă, nici în ce privește soluționarea conflictului, nici în chestiunea retragerii trupelor ruse.

Dorind să impulsioneze procesul reglementării ce intrase în impas, noul Președinte al Republicii Moldova, Petru Lucinschi, la numai patru luni de la instalarea în funcție, a semnat pe 8 mai 1997 Memorandumul cu privire la bazele normalizării dintre Republica Moldova și Transnistria, cunoscut și ca Memorandumul Primakov (Ministrul de Externe al Federației Ruse din acea perioadă). Alături de semnătura lui Lucinschi și-au pus semnăturile liderul de la Tiraspol Igor Smirnov, Președintele Federației Ruse Boris Elțin, Președintele Ucrainei Leonid Kucima, cu toții în prezența Președintelui în Exercițiu al OSCE, Ministrului de Externe al Danemarcei, Niels Helveg Petersen, care avea calitatea unui reprezentat al organizației internaționale ce trebuia să „contribuie și medieze” soluționarea conflictului.

Potrivit prevederilor memorandumului de la Moscova, Republica Moldova și Transnistria se angajau să-și „normalizeze relațiile” și să continue „stabilirea relațiilor juridico-statale” în componența

³ www.osce.org/documents/mcs/1992/12/4156_en.pdf //

⁴ www.osce.org/moldova/13173.html

⁵ Конституция Приднестровской Молдавской Республики (Принята на всенародном референдуме 24 декабря 1995 года и подписана Президентом Приднестровской Молдавской Республики 17 января 1996 года. Действующая редакция в соответствии с изменениями, внесенными Конституционным Законом № 310-КЗИД от 30 июня 2000г). www.olvia.idknet.com/constit.htm

⁶ Aparece Gheorghe, Soluționarea conflictului transnistrean. Caracteristică succintă a procesului de negocieri, p. 11, disponibil la http://ipp.md/public/files/Proiecte/blacksee/rom/Aparece_ROM.pdf

unui „stat comun”, în cadrul frontierelor Moldovei sovietice, conform situației din ianuarie 1990. Caracterul și principiile relațiilor respective urmau să fie definite în „statutul Transnistriei”, la elaborarea căruia părțile urmau să purceadă imediat după semnarea memorandumului, cu luarea în considerare a tuturor înțelegerilor de principiu convenite anterior. Anticipând discuțiile de rigoare asupra statutului propriu-zis, Transnistria obținea dreptul de „a participa la realizarea politicii externe a Republicii Moldova în chestiunile care afectează interesele ei”, deciziile respective urmând „să fie adoptate cu acordul părților”. Chișinăul recunoștea, de asemenea, dreptul Transnistriei de „a stabili și de a întreține de sine stătător contacte internaționale în domeniul economic, tehnicoștiințific și cultural, iar în alte domenii – cu acordul părților”. Părțile își reiterau angajamentele de a nu recurge la forță sau la amenințarea cu forța, de a-și soluționa divergențele exclusiv prin mijloace pașnice. Ele au salutat disponibilitatea Federației Ruse și Ucrainei de a fi „state-garante privind respectarea prevederilor statutului Transnistriei”, s-au pronunțat în favoarea continuării acțiunilor de menținere a păcii și elaborării de către toți participanții la negocieri a unui „mecanism de garanții”.

Acest document a fost unul asimetric, avantajând din punct de vedere politic regimul de la Tiraspol în detrimentul autorităților de la Chișinău. Ulterior, diplomații ruși și reprezentanții transnistreni au utilizat abil prevederile acestui document de referință pentru promovarea propriilor modele de soluționare a conflictului. Expresiile de tipul „normalizarea relațiilor” sau „conducerea Republicii Moldova și Transnistriei” puneau pe picior de egalitate autoritățile de la Chișinău cu liderii de la Tiraspol, iar noțiunea confuză și controversată de „stat comun”, practic impusă de Primakov, oferea oponentilor Chișinăului posibilitatea de a pleda în continuare pentru o „confederație moldovenească” sau o „uniune a două state suverane”. În memorandum nu se spunea nimic despre necesitatea respectării principiului suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova⁷.

Singurul lucru pozitiv pentru oficialitățile moldovenești a constituit-o Declarația comună a președinților Federației Ruse și Ucrainei cu ocazia semnării memorandumului⁸ în care se menționa că prevederile memorandumului nu pot fi „interpretate sau aplicate ca fiind în contradicție cu principiul suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova”, iar statutul special al Transnistriei urma să definească această regiune „ca parte componentă a Republicii Moldova, unită și teritorial integră”. Semnarea de către șeful statului ucrainean a memorandumului de la Moscova și a declarației adiționale vorbea elocvent despre interesul Kievului de a juca un rol mai activ în reglementarea diferendului transnistrean.

Această perioadă a fost una destul de controversată, în care Republica Moldova a făcut o serie de concesii, în dorința sa de a rezolva conflictul transnistrean. Pe de altă parte, liderii transnistreni, încurajați și sprijiniți de Rusia, au reușit să blocheze și să îngreuneze și mai mult procesul de reglementare.

⁷ Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008), disponibil la <http://ape.md/lib.php?l=ro&idc=156>

⁸ Совместное заявление Президентов Российской Федерации и Украины в связи с подписанием Меморандума об основах нормализации отношений между Республикой Молдова и Приднестровьем от 6 мая 1997 г. Приложение приднестровское урегулирование (основ. док.) <http://www.niss.gov.ua/book/Perep/pril.htm>

III

PERIOADA 2001 -2009. TRECEREA DE LA FORMATUL PENTALATERAL LA FORMATUL 5+2

Victoria comuniștilor moldoveni la alegerile parlamentare din februarie 2001 și alegerea lui Vladimir Voronin în calitate de președinte al țării au pus începutul unei perioade calitativ noi în procesul de reglementare. Noua conducere de la Chișinău a întreprins o serie întreagă de măsuri menite să demonstreze o voință politică mai hotărâtă și mai pragmatică, decât cea din trecut, în scopul urgentării soluționării definitive a problemei Transnistriei, inclusiv prin luarea în dezbatere a unor paradigme politice noi. În acțiunile sale, președintele Voronin miza cel mai mult pe sprijinul Federației Ruse, a cărei conducere trebuia să aprecieze înalt demersurile politice făcute în campania electorală în favoarea atribuirii limbii ruse a statutului de limbă de stat, a aderării la Uniunea Rusia-Belarus, a disponibilității pentru concesi și compromis în reglementarea conflictului.

Puțin mai târziu, este format Ministerul Reintegrării, care a substituit Comisia interdepartamentală de resort care activase anterior. În urma a două întâlniri ale președintelui V. Voronin cu liderul transnistrean I. Smirnov, în aprilie-mai 2001, au fost semnate o declarație comună și patru protocoale privind armonizarea legislației vama, garantarea investițiilor, stimularea activității mass-media. Cel mai controversat dintre acestea a fost protocolul privind recunoașterea „reciprocă” a actelor emise de instituțiile de resort, printre care se numărau și „pașapoartele” transnistrene.

Dar, în scurt timp, atitudinea flexibilă și conciliantă a autorităților de la Chișinău s-a lovit de poziția intransigentă și ireconciliabilă a liderilor regimului de la Tiraspol, ambiția cărora era de a obține recunoașterea independenței Transnistriei. Deja în vara lui 2001, dialogul și contactele directe „la nivel înalt” între Chișinău și Tiraspol au fost întrerupte pe o perioadă lungă de timp, acestea fiind reluate în aprilie 2008. „Părțile” au revenit la politica de confruntare deschisă, declanșând un adevărat „război rece” între cele două maluri ale Nistrului.

Tensiunile apărute brusc între Chișinău și Tiraspol au afectat relațiile moldo-ruse, însă nu au împiedicat continuarea dialogului dintre Chișinău și Moscova, pe care președintele moldovean miza mai mult. Un succes remarcabil în acest sens l-a constituit semnarea la 19 noiembrie 2001 la Moscova, de către președinții V. Voronin și V. Putin, a Tratatului de prietenie și cooperare între Republica Moldova și Federația Rusă. Evenimentul în cauză avea o conotație politică deosebită în contextul eforturilor de reglementare a diferendului transnistrean. Totuși, existența acestui tratat nu a constituit un impediment în vederea susținerii de către Federația Rusă a administrației de la Tiraspol prin sprijin politic, militar și financiar și de a întreprinde față de Republica Moldova acțiuni ostile menite să o distrugă economic.

În dorința fermă de a depăși cât mai repede diferendul transnistrean cu o implicare mai activă a factorilor internaționali, în condițiile unei aversiuni generale a societății moldovenești față de controversatele modele de federalizare a țării ca posibile scenarii de reglementare a conflictului, V. Voronin inițiază în vara lui 2002 discuții largi și temerare pe marginea unor proiecte, la baza cărora urma să fie pusă așa-zisa concepție de „fedație asimetrică”. Potrivit proiectului în cauză, la pregătirea căruia au fost antrenați experți din partea Chișinăului, Tiraspolului, OSCE, Federației Ruse și Ucrainei, regiunea transnistreană urma să obțină prerogative caracteristice subiecților unor federații cunoscute, dar nu în baza unui acord cu alți subiecți federali, ci a unui act constituțional care urma să fie aprobat în cadrul unui referendum.

Ca rezultat, un proiect de statut pentru Transnistria de acest gen a fost elaborat de un grup de experți internaționali sub egida OSCE și a fost prezentat în iulie 2002 la Kiev. Proiectul în cauză, care reprezenta un model de distribuire a prerogativelor între Chișinău și Tiraspol inspirat/preluat din Constituția Federației Ruse, a fost salutat în principiu de oficialitățile moldovene, dar a fost

respins de administrația de la Tiraspol. Din cauza abordărilor politice diametral opuse, curând, au eșuat și tentativele Chișinăului care tindea spre „reintegrarea țării”, și ale Tiraspolului, care își dorea un „divorț civilizată”, de a înainta pentru discuții propriile planuri de depășire a diferendului transnistrean.

În aceste circumstanțe, în noiembrie 2003 a apărut „Memorandumul cu privire la principiile de bază ale construcției de stat a statului unificat”, care a avut o rezonanță puternică în „spațiu și în timp”. Cunoscut bine și ca „Memorandumul Kozak”, după numele principalului său autor – Dmitri Kozak, persoana a doua în administrația președintelui rus V. Putin, - acest nou plan rusesc a devenit cu timpul unul dintre cele mai controversate scenarii de reglementare a conflictului transnistrean, de care Moscova practic nu s-a dezis până în prezent. Conform prevederilor din documentul în cauză, care, în esență, constituia o materializare a ideii „statului comun” lansată de Primakov, problema transnistreană urma să fie soluționată definitiv prin „transformarea organizării de stat a Republicii Moldova în vederea edificării pe principii federative a unui stat unic, independent și democratic, definit în teritoriul frontierelor RSS Moldovenești la situația din 1 ianuarie 1990”.

Acest Memorandum nu a fost semnat însă datorită unor prevederi apărute în ultima noapte la insistența Federației Ruse, dar și datorită protestelor venite din partea partenerilor internaționali și a opoziției locale. Nesemnarea acestui document, deși a dus la tensionarea relațiilor moldo-ruse, a salvat totuși Republica Moldova de o soluționare falsă, care ar fi transformat-o într-un stat incapabil să-și rezolve problemele interne și dependent, în mod direct, de Rusia.

Pe acest fundal, în anul 2005, în procesul de reglementare a diferendului transnistrean au început să se manifeste mai activ Uniunea Europeană și Ucraina. Extinderea UE și instalarea frontierelor sale de Est pe Prut, care s-a produs la 1 ianuarie 2007, a contribuit esențial la sporirea interesului Bruxelles-ului față de Republica Moldova și, implicit, față de conflictul transnistrean, perceput ca un focar periculos de tensiune pentru întregul continent⁹. O dovadă elocventă în acest sens a servit semnarea în februarie 2005 a Planului de acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană și numirea în martie 2005 a reprezentantului special al UE pentru Republica Moldova. Planul de acțiuni RM – UE conținea un compartiment special privind conflictul transnistrean și dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate cu Ucraina¹⁰.

Între timp, după victoria „coaliției orange”, Ucraina a început să joace un rol mult mai important în regiune, mai ales, după prezentarea planului Iuscenko¹¹. Tot în acest cadru s-a înscris și scrisoarea comună adresată conducerii UE cu rugămintea de a institui o misiune specială de asistență la frontieră în Moldova și Ucraina, precum și protocolul de rigoare prin care Republica Moldova a sprijinit aderarea Ucrainei la Organizația Mondială a Comerțului. În același spirit, la 30 decembrie 2005 prim-miniștrii Moldovei și Ucrainei au semnat o declarație comună, prin care cele două guverne s-au angajat să pună în vigoare protocolul încheiat încă în mai 2003 de către serviciile vamale, conform căruia accesul bunurilor pe teritoriile vamale ale celor două țări putea fi asigurat doar în baza rechizitelor vamale legale.

Ca rezultat, UE a fost antrenată în rezolvarea problemelor din regiune prin instituirea Misiunii EUBAM la 30 noiembrie 2005. Puțin mai devreme, începând cu septembrie 2005, a fost extins formatul de negocieri în formula „5+2” prin includerea Uniunii Europene și SUA în calitate de observatori, ceea ce a deschis perspective promițătoare în eforturile de identificare a unei soluții adecvate pentru conflict. Însă, din cauza comportamentului obstrucționist al reprezentanților regimului de la Tiraspol, sprijiniți de diplomații ruși, după cinci runde de negocieri în formatul „5+2”, în februarie 2006, ședințele formale au fost suspendate.¹²

După suspendarea negocierilor formale, procesul de reglementare a intrat într-o fază haotică unde Chișinăul în dorința sa de a rezolva cât mai repede acest conflict a încercat mai multe modele de soluționare, în special prin promovarea unui dialog direct cu Federația Rusă în format 1+1, care însă nu a făcut decât să îngreuneze și să îndepărteze găsirea unei soluții, mai ales după semnarea

⁹ Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008), disponibil la <http://ape.md/lib.php?l=ro&idc=156>

¹⁰ Planul de acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană, http://aap.gov.md/common/util/PlanulActiuniRM_UE.pdf

¹¹ Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008), disponibil la <http://ape.md/lib.php?l=ro&idc=156>

¹² Ibidem

de către Vladimir Voronin a Declarației comune împreună cu Igor Smirnov și Dmitrii Medvedev la 18 martie 2009.¹³

Totuși, în această perioadă a crescut semnificativ rolul și ponderea UE în Republica Moldova și în regiunea transnistreană, mai ales după semnarea Planului de Acțiuni, deschiderea la Chișinău a oficiului Delegației Comisiei Europene, numirea unui Reprezentant Special pentru reglementarea transnistreană. Astfel, UE a devenit mult mai prezentă, a crescut și imaginea ei, iar eforturile depuse de către Adrian Jakobovitz de Szeged, primul Reprezentant Special, și ale lui Kalman Mizsei, care l-a urmat în funcție, au contribuit la începerea unui dialog deschis și cu administrația de la Tiraspol, care a devenit mult mai deschisă și prin aceasta s-au creat premise pentru relansarea procesului de negocieri.

¹³ Совместное заявление, принятое по итогам переговоров Президента Российской Федерации Д.А. Медведева с Президентом Республики Молдова В.Н. Ворониным и главой Приднестровья И.Н. Смирновым, Барвиха, 18 марта 2009 года. http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/0C29B78403398C46C325757D0056C04E

IV

PROCESUL DE NEGOCIERI ÎN ANUL 2010

După alegerile din aprilie-iulie 2010 la conducerea Republicii Moldova a venit Alianța pentru Integrare Europeană. Numirea unui Viceprim-ministru pentru probleme de Reintegrare în persoana lui Victor Osipov a constituit și o schimbare de abordare a autorităților de la Chișinău față de reglementarea transnistreană. Renunțând la politica de confruntare și mergând pe cea a exemplului propriu de deschidere și transparență, Chișinăul a obținut o serie de succese într-un termen destul de scurt, printre care:

- Întâlniri regulate între reprezentanții politici din partea Chișinăului și Tiraspolului – Vice-premierul pentru probleme de reintegrare Victor OSIPOV și, respectiv, Vladimir IASTREB-CIAK. Este relevant faptul că una dintre întâlniri a avut loc chiar la Tiraspol, cu ocazia lansării grupurilor de lucru. Aceste întâlniri constante au contribuit la rezolvarea problemelor curente și la întărirea măsurilor de încredere între cele două maluri ale Nistrului.
- Întâlniri neformale în format 5+2 – cu toate că întâlnirile au fost neformale, acestea au dat posibilitatea tuturor participanților din formatul 5+2 să cunoască progresele și problemele care au loc, dar și să propună noi acțiuni menite să îmbunătățească viața cetățenilor de pe ambele maluri ale Nistrului. În pofida faptului că reprezentanții Tiraspolului consideră acest format unul auxiliar, acesta rămâne singura platformă de negocieri cu participarea actorilor internaționali: mediatorilor - Ucraina, Rusia, OSCE, observatorilor – UE și SUA, precum și a părților în negocieri - Chișinău și Tiraspol.
- Întâlnirile Filat-Smirnov sau „diplomația fotbalistică” – în cadrul celor două întâlniri au fost definitivat aspectele finale privind circulația pe cale ferată a trenului Chișinău – Tiraspol – Odessa, precum și facilitarea exportului pe cale ferată pentru agenții economici din stânga Nistrului. De asemenea, au fost discutate măsurile necesare pentru restabilirea comunicării telefonice normale între cele două maluri.
- Hotărârile de Guvern menite să faciliteze activitatea agenților economici din regiunea transnistreană – au fost făcute modificări în HG 1001 prin care agenții economici din regiunea transnistreană, nu mai trebuie să se înregistreze în fiecare an la autoritățile moldovenești. O alta modificare este cea care permite agenților economici din stânga Nistrului înregistrați la Chișinău să poată exporta mărfurile în UE pe tronsonul de cale ferată din regiunea transnistreană, reducând astfel costurile pentru transport. Tot în acest context se înscrie și reluarea circulației trenului Chișinău – Tiraspol – Odessa.
- Semnarea acordului privind regimul de frontieră dintre România și Republica Moldova, de asemenea, va constitui un argument în vederea reducerii stereotipurilor privind așa-zisa românizare a Republicii Moldova.
- Un dialog deschis cu partenerii de negocieri – unul din elementele importante pentru reglementarea transnistreană îl constituie transparența și deschiderea Republicii Moldova în discuțiile cu partenerii externi. În acest sens este important de menționat vizitele Vicepremierului pentru Reintegrare, Victor OSIPOV, în toate capitalele partenerilor de negocieri, ceea ce a contribuit la apariția chestiunii transnistrene pe agenda de discuții între Rusia și UE.
- Apariția chestiunii transnistrene pe agenda internațională – în acest context putem menționa declarația Medvedev – Ianukovici de la 17 Mai 2010¹⁴, în care în pofida unor speculații sunt câteva elemente bune pentru procesul de negocieri. De asemenea, Memorandum-ul Merkel –

¹⁴ Совместное заявление президентов Российской Федерации и Украины по приднестровскому урегулированию. Kremlin.ru. 17.05.2010., Disponibil la <http://ape.md/libview.php?L=ro&idc=154&id=1082>

Medvedev¹⁵, din 5 iunie 2010, care, printre altele, menționează conflictul transnistrean ca unul prioritar și transformarea misiunii de pacificare în una sub mandat internațional. Reglementarea transnistreană a fost menționată și în Declarația din 17 mai 2010 a Baronesei Catherine Ashton, Înaltul Reprezentant al UE pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate¹⁶, și în cadrul reuniunii dintre Angela Merkel, Nicolas Sarkozy și Dmitrii Medvedev de la Deauville, din 19 octombrie a.c.¹⁷

- Apariția problemei transnistrene pe agenda marilor cancelarii și mai ales deschiderea Federației Ruse creează premise pentru o reglementare viabilă și durabilă a acesteia cu respectarea suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova.
- Aceste discuții dintre Rusia și unele state membre din cadrul UE, precum și rolul crescând al UE în Republica Moldova pot avea un impact decisiv în reluarea și deblocarea situației din regiunea transnistreană care, totuși, rămâne încă una destul de complicată. Pentru aceasta însă este nevoie de un efort concentrat al Republicii Moldova, împreună cu cel al altor parteneri internaționali, în special a UE, datorită poziției și influenței sale.

¹⁵ Меморандум по итогам встречи Президента России Д.Медведева и Федерального канцлера Германии А.Меркель 4–5 июня 2010 года, г. Мезеберг, disponibil la http://news.kremlin.ru/ref_notes/575

¹⁶ Statement of High Representative Catherine Ashton on Moldova/Transnistria, disponibil la <http://ape.md/doc.php?l=ro&idc=154&id=1084>

¹⁷ Déclaration finale à l'occasion de la rencontre tripartite Allemagne-France-Russie Déclaration finale à l'occasion de la rencontre tripartite Allemagne-France-Russie. Președenția Franceză (site) 19.10.2010, disponibil la <http://ape.md/libview.php?l=ro&idc=154&id=1218>

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Trecând în revistă acțiunile întreprinse de UE în vederea reglementării conflictului transnistrean, putem observa o dinamizare și sporirea interesului acesteia față de problema în cauză, precum și intensificarea dialogului cu Republica Moldova în general.

Printre succesele realizate putem menționa includerea UE în formatul de negocieri, în calitate de observator (2005), deschiderea Delegației Comisiei Europene, numirea unui Reprezentant Special al UE pentru rezolvarea conflictului transnistrean, Misiunea de Asistență și Control la Frontieră (EUBAM) pe segmentul transnistrean de frontieră moldo-ucraineană, oferirea preferințelor ATP pentru RM (inclusiv pentru agenții economici din regiunea transnistreană), susținerea acțiunilor de promovare a măsurilor de încredere între cele două maluri ale Nistrului, inclusiv prin susținerea financiară și expertiză, redeschiderea rutei de tren Chișinău – Tiraspol – Odessa, discuțiile privind liberalizarea regimului de vize, apariția chestiunii transnistrene pe agenda internațională, în special în dialogul ruso-german.

Menționând aceste realizări, este important să spunem, totuși, că UE încă nu joacă un rol esențial în ceea ce s-ar putea numi contribuția la reglementarea viabilă a problemei transnistrene, cu păstrarea suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova. Pentru aceasta, considerăm oportun ca UE să-și intensifice eforturile pe următoarele direcții:

- **Intensificarea dialogului politic** – în acest sens, considerăm oportun ca UE să acorde o atenție specială reglementării conflictului transnistrean în cadrul dialogului UE cu alți parteneri din formatul 5+2 - Rusia, Ucraina, SUA. În acest context, sunt relevante inițiativele ruso-germane, precum și discuțiile ruso - franco - germane de la Deauville. Totodată, înțelegerile dintre marii actori este necesar să fie făcute într-o manieră deschisă cu respectarea integrității teritoriale și a suveranității Republicii Moldova, părțile neadmițând înțelegeri fără avizul și informarea acesteia.
- **Reluarea negocierilor oficiale în formatul 5+2** – cu toate că în anul 2010 au avut loc deja 5 întâlniri în formatul 5+2, ceea ce este un progres comparativ cu anii trecuți, caracterul neformal al acestora îi permite administrației de la Tiraspol să considere că respectivul format este unul auxiliar și că hotărârile luate în acest cadru nu au caracter obligatoriu. În acest sens, UE împreună cu alți actori ar putea contribui la reluarea negocierilor în format oficial care ar fi unica și cea mai efektivă platformă de negocieri și consultări. De asemenea, ținând cont de propunerea Republicii Moldova de a oferi UE și SUA statut de mediator cu drepturi depline în formatul de negocieri, UE ar trebui să-și exprime clar poziția față de această propunere. Totuși, prin schimbarea statutului, s-ar contribui la eficientizarea și la dinamizarea procesului de negocieri, ceea ce ar minimiza încercările de a găsi alte formule de negocieri care pot contraproductive și neviabile.
- **Consolidarea măsurilor de încredere între cele două maluri ale Nistrului** – UE ar putea juca un rol foarte important în vederea consolidării măsurilor de încredere între cele două maluri, prin susținerea politică și financiară a proiectelor comune destinate ridicării nivelului de trai a populației de pe ambele maluri ale Nistrului. Totuși, pentru a putea evita implicările politicului în implementarea acestor proiecte, ar fi mult mai eficient de a lucra direct cu autoritățile locale. În acest sens, demararea discuțiilor privind crearea euroregiunii Nistru pot servi drept un exemplu. Ținând cont de faptul că administrația de la Tiraspol, de nenumărate ori a respins inițiative asemănătoare anterior, ar fi necesar un efort de convingere a acesteia în vederea impunerii unor condiționalități și criterii de succes care ar face-o pe aceasta mult mai responsabilă și deschisă față de potențiale inițiative. Proiectele implementate pe malul stâng al Nistrului ar trebui coordonate în prealabil și cu autoritățile de la Chișinău, în vederea

asigurării unei transparențe a acestui proces. Implementarea acestui proces ar putea duce și la diminuarea efectelor crizei economice mondiale care s-a răsfrânt asupra regiunii.

- **Întărirea securității în regiune** – UE ar putea juca un rol esențial în vederea transformării misiunii de pacificare existentă în una de observatori civili internaționali. Misiunea actuală nu mai este eficientă, iar prezența militarilor ruși pe teritoriul Republicii Moldova constituie mai degrabă un factor de intimidare, decât de consolidare. Incidentele dese din Zona de Securitate constituie exemple elocvente în acest sens. Schimbarea misiunii de pacificare reprezintă un element crucial în vederea rezolvării conflictului transnistrean. De asemenea, UE ar putea juca un rol esențial în vederea reducerii armamentului și numărului de militari de pe ambele maluri ale Nistrului prin susținerea unor programe de reprofilare a militarilor și prin retragerea trupelor și munițiilor rusești conform deciziilor Summit-ului de la Istanbul din 1999. Realizarea acestor lucruri ar putea impulsiona și negocierile privind Tratatul FACE adaptat, ceea ce ar contribui la întărirea securității în regiune.
- **Controlul la frontiera moldo-ucraineană** – instituirea Misiunii EUBAM la frontiera moldo-ucraineană în decembrie 2005 a constituit un pas important în vederea asigurării unui control mai eficient la frontiera moldo-ucraineană, în special pe porțiunea transnistreană. În continuare, UE ar putea juca un rol decisiv în vederea asigurării unui control eficient, transparent al frontierei, ceea ce ar contribui și la scăderea numărului de cazuri de contrabandă spre UE. Prin începerea negocierilor privind liberalizarea regimului de vize pentru Ucraina și Moldova, UE ar contribui la rezolvarea tuturor aspectelor nerezolvate până acum între Republica Moldova și Ucraina.
- **Respectarea Drepturilor Omului** – recente cazuri de arest a ziaristului Ernest Vardanean și a lui Ilie Cazac, nenumăratele incidente în jurul școlilor cu predare în limba română, incidentele de la Corjova dezvoltă faptul că în regiunea transnistreană există încă probleme privind respectarea drepturilor fundamentale ale omului. În acest sens, credem că UE, alături de alte instituții, specializate, ar putea contribui la reducerea numărului de cazuri de violare a drepturilor omului, în special prin contribuția la rezolvarea problemelor existente în prezent și descrise mai sus.

O atenție sporită asupra aspectelor menționate ar putea contribui la rezolvarea cât mai rapidă și viabilă a conflictului transnistrean. Totodată, aceste măsuri, de rând cu altele, destinate și malului drept al Republicii Moldova, ar duce la ridicarea nivelului de trai, la dezvoltarea regiunii în ansamblu, precum și la întărirea securității în Europa.

Sciusev St. No 64, MD-2012
Chisinau, Republic of Moldova
Tel.: +373.22.224.430, 210986
office@ape.md
www.ape.md

Gheorghe Pop de Basesti St,
No 43-45, sc. 1, 2nd floor, ap. 5
Bucharest – 2, Romania
Tel.: +4 037.108.3577
office@crpe.ro
www.crpe.ro/eng

The Foreign Policy Association of Moldova (APE) is Moldova's leading foreign policy think-tank, committed to supporting Moldova's Europeanization, integration into the European Union and a viable settlement of the Transnistrian conflict. It was established in fall 2003 by a group of well-known experts, public personalities and former senior officials and diplomats reunited by their commitment to contribute their expertise and experience to a comprehensive analysis of Moldova's foreign policy options and formulation of an efficient foreign policy.

The Romanian Center for European Policies (CRPE) is a think-tank established in 2009 by a group of experts bound by the shared objective of supporting Romania's role in Europe. CRPE's mission is to promote Romania as an influential leader in the development of EU agendas and policies. CRPE also aims to advance the Europeanization processes in Romania by providing expertise in various fields and by initiating or participating in public debates.